

Obszar Umocnień Czechosłowackich Hlučín-Darkovičky

przewodnik

Slezské
zemské
muzeum

Osadzanie lewego dzwonu na MO-S 19 Alej (20 maja 1986)

Obszar Umocnień Czechosłowackich Hlučín-Darkovičky

Obszar Umocnień Czechosłowackich Hlučín-Darkovičky tworzy wysoko cenioną w Europie ekspozycję unikatowego systemu fortyfikacji byłej Czechosłowacji. Jest to ekspozycja o charakterze wojskowo – technicznym, gdzie zwiedzający mogą się zapoznać z istotnym okresem historii pierwszej połowy XX wieku.

Obszar Umocnień Czechosłowackich w Hlučynie-Darkovičkach wchodzi w skład Śląskiego Muzeum Ziemińskiego od 1992 roku. Jest to jeden z sześciu oddziałów wystawowych, któremu pod kątem tematycznym bliski jest Pomnik II wojny światowej w niedalekiej Hrabyni.

Jego specyfika w ramach Śląskiego Muzeum Ziemińskiego polega na tym, że jest to wprawdzie muzeum na wolnym powietrzu, niemniej jednak jego program tematyczny jest w tej kategorii dość nietypowy. Składa się z grupy obiektów, które powstały jako elementy linii umocnień granic czechosłowackich. Należy do najciekawszych w Czechach i najlepiej zachowanych w Europie. Jest to pięć obiektów różnego rodzaju i o różnej wytrzymałości, jednostronnych i obustronnych. Założenie umożliwia specjalistom z muzeum zaprezentowanie oprócz pola bitwy także poszczególnych obiektów, zarówno w stanie z wyposażeniem z roku 1938, jak i w kształcie, w jakim przetrwały wojnę.

Teren umocnień jest też swoistym symbolem kluczowych wydarzeń historii Czechosłowacji – jest ściśle związany z Układem Monachijskim i stratą Sudetów, a tym samym z jednym z najbardziej dramatycznych momentów historii Śląska.

Budowanie linii umocnień

W drugiej połowie lat trzydziestych, w okresie rosnącego napięcia w stosunkach międzynarodowych i coraz większej destabilizacji, wywołanych po 1933 r. militarną polityką hitlerowskich Niemiec, szczególnie zagrożonym krajem była Czechosłowacja. Dlatego też zaczęła ona budować, w celu obrony swojej demokracji, nienaruszalności terytorialnej i niepodległości, rozległy system stałych fortyfikacji granicznych. Żelbetowe obiekty fortyfikacyjne z wojskowymi załogami miały we współpracy z dalszymi jednostkami armii czechosłowackiej zapewnić efektywną obronę państwa, zagrożonego agresją ze strony faszystowskich Niemiec. Najbardziej zagrożonym pasmem ówczesnej granicy czechosłowackiej z Niemcami była jej północna część, biegnąca od Bohumína w kierunku Děčína. Odcinek tej granicy pomiędzy Bohumínem a Hajem ve Slezsku stał się już w 1935 r. miejscem budowy pierwszych fortyfikacji ciężkich.

Plan umocnień Czechosłowacji

W ciągu trzech lat, do września 1938 roku, udało się zbudować, wyposażyć i w dużej mierze uzbroić czterdzieści ciężkich obiektów obronnych, łącznie z jedną twierdzą artyleryjską i kilkoma wzmocnionymi fortyfikacjami lekkimi wz. 37 A (tzw. řopík). Oprócz tego dokończony został kompleksowy system przeszkód, kablowa sieć telefoniczna oraz koszary dla załóg fortyfikacji – 4 Pułku Ochrony Granic w Hlučinie.

Specyfiką odcinka fortyfikacji „MO” (odcinek umocniony Moravska Ostrava) było to, że przy jego tworzeniu poszukiwano najkorzystniejszej koncepcji budowania całego systemu fortyfikacji czechosłowackich. Na początku wzorem były fortyfikacje francuskie, ale wraz z rosnącym doświadczeniem ich postać była stopniowo upraszczana i udoskonalana. Obiekty były stopniowo modyfikowane, aby przy danym kosztyrysie osiągnąć jak najwyższą efektywność obrony.

Mapa odcinka umocnionego MO (Moravska Ostrava)

Budowę fortyfikacji kierowało Grupowe Dowództwo Robót Saperskich (ŽSV) II z siedzibą w Bohuminie i w Hlučynie-Dlouhé Vsi. Dowództwo to było bezpośrednio podporządkowane Dyrekcji Robót Fortyfikacyjnych (Ředitelství opevňovacích prací – ŘOP, stąd nazwa řopík), które jako część Ministerstwa Obrony Narodowej było

organem odpowiedzialnym za zbudowanie umocnień. Pierwszym dowódcą Grupowego Dowództwa Robót Saperskich II był major Antonín Sameš, który w dniu 30 sierpnia 1937 r. został upoważniony do kierowania nowo powstałym ŽSV VI w Trutnovie; zastąpił go podplk. Josef Libnar.

Stan aktualny MO-S 18 Obora

Następstwa Układu Monachijskiego i stan umocnień podczas wojny

Po podpisaniu Układu Monachijskiego w dniu 30 września 1938 r. Czechosłowacja musiała odstąpić swoje pogranicze – Sudety – Niemcom. Efektem układu było przyłączenie do Rzeszy tych obszarów, w których żyło ponad 50 procent ludności niemieckiej. Faszystowskie Niemcy argumentowały za ponownym zjednoczeniem z Rzeszą obszaru zamieszkanego przez Niemców sudeckich, który wchodził od X wieku w skład Korony Czeskiej. W konsekwencji układu podpisanego pomiędzy Niemcami, Wielką Brytanią, Francją i Włochami Czechosłowacja straciła w sumie obszar o powierzchni 41 098 km² i 4 879 000 mieszkańców.

Jednocześnie Czechosłowacja straciła też cały system umocnień granicznych. Żołnierze musieli je opuścić bez jednego wystrzału. System nie został wprowadzony (w sumie miało powstać 15 463 obiektów lekkich i 1 276 ciężkich, ostatni etap budowy miał nastąpić w roku 1946), niemniej jednak był bardzo rozległy

– tworzyło go prawie 10 tysięcy obiektów lekkich, które miały stanowić pierwszą, tymczasową linię obrony brońną piechoty oraz 263 obiektów ciężkich, w przypadku których przewidywano stałe załogi i długotrwały opór.

Pogranicze obsadzili bezzwłocznie Niemcy. Z twierdz usunięto wszystkie elementy opancerzone, które później wykorzystwała niemiecka armia i przemysł. W latach 1944–1945 armia niemiecka zaczęła modyfikować i wyposażać w broń obiekty umocnień w ramach Morawskiego Wału Obronnego i Pasma Obrony Jeseníky, aby stworzyć linię obrony przed nadciągającą Armią Radziecką. Późniejsze walki o twierdze wokół Ostrawy były najtrudniejszą operacją wojskową na obszarze Czechosłowacji i przyniosły wiele ofiar. Paradoksalnie właśnie te ciężkie boje były potwierdzeniem jakości przedwojennych umocnień czechosłowackich.

Odnowa i udostępnienie twierdz

Jan Polásek przy agregacie w MO-S Alej, 1985

Stosunkowo niedługo po zakończeniu wojny w roku 1945 cały szereg ludzi zaczął się interesować żelbetowymi obiektami obronnymi z lat trzydziestych, które tworzyły w Czechosłowacji całe linie. Jednak potrzeba rozwiązywania bardziej nabrzmiałych problemów związanych z odbudową kraju sprawiła, że obiekty stopniowo niszczały a wiele z nich zostało ograbionych.

W latach siedemdziesiątych XX wieku sytuacja zaczęła się jednak zmieniać i zainteresowanie odnową tych obiektów było coraz większe. Wtedy też powstawa-

ły pierwsze, na początku zupełnie nieformalne grupy ludzi, które z wartą szacunku ofiarnością zabrały się za poprawianie stanu poszczególnych bunkrów, na przykład w regionie Nachodsko, Kralicko, ale także na Ostrawsku i Opawsku.

Największą uwagę miłośników historii wojskowości i fortyfikacji przyciągało zgrupowanie twierdz na północ od Hlučína pomiędzy miejscowościami Markvartovice, Šilheřovice, Darkovice i Darkovičky. Twierdze te były zdewastowane i było jasne, że ich renowacja nie będzie łatwa. Były to jednak obiekty różnego rodzaju, o różnym stopniu wytrzymałości, były wśród nich obiekty jednostronne i obustronne z najróżniejszym wyposażeniem, były też stosunkowo łatwo dostępne.

Rekonstrukcja umocnień rozpoczęła się w 1980 r., gdy w ramach ówczesnego nowo powstałego Muzeum Walk Rewolucyjnych i Wyzwoleńczych w Ostrawie powstała grupa robocza na czele z Janem Polaškem, której celem stała się odbudowa kilku wybranych obiektów fortyfikacji. 28 czerwca 1984 r. doszło do przekazania czterech różnych typów obiektów tworzących przyszły obszar umocnień w Hlučín-Darkovičkach i trzyosobowa grupa robocza rozpoczęła wraz z wolontariuszami prace renowacyjne.

Z Archiwum Wojskowego w Pradze uzyskano niezbędne plany obiektów i ich wyposażenia. W przypadku

obiektu Alej wycięto znaczną część drzewek i krzaków z samosiewu, które wytworzyły tu stosunkowo gęsty porost zakrywający widok na twierdzę.

Usunięto też stare pnie z otoczenia bunkra i wykonano przejście przez rów, który powstał po wydobyciu w tylnej części bunkra. W ten sposób utworzono prowizoryczne wejście do obiektu. W dalszej fazie rekonstrukcji po uzyskaniu zgody Krajské vojenské ubytovací a stavební spravy (Kwatermistrzostwa Wojewódzkiego) w Ołomuńcu uzyskano z twierdzy w Milostovicach opancerzone strzelnice, które zainstalowano zamiast tych, które okupanci wyrwali z Alei mniej więcej w 1940 r.

Zbudowano parking i oczyszczono za pomocą koparki zaśmiecone od lat rowy przeciwczołgowe po obu stronach twierdzy. Rozległy obszar Alei został otoczony przeszkodami, przede wszystkim betonowymi zaporami i stalowymi zasiekami.

Pierwszym obiektem przygotowanym do przyjęcia gości stał się „řopík”. Jego wnętrze zostało wyposażone w sprzęt techniczny, uzupełniono również broń. Jego wewnętrzny „chrzest” miał miejsce 28 maja 1985 r., a regularne udostępnienie rozpoczęło się 28 września 1988 r.

MO-S 19 Alej w roku 1984

Jan Polásek i Jindřich Čzeniek przy bunkrze řopík w roku 1985

Ekspozycja

Obszar umocnień Hlučín-Darkovičky tworzy pięć obiektów. Centralnym obiektem jest obustronny, dwuskrzydłowy, dwupoziomowy samodzielny bunkier piechoty **MO-S 19 Alej** z dwoma dzwonami i kopułą strzelecką, który dopełniają obiekty ciężkie **MO-17 Štípký**, **MO-S 18 Obora** i **MO-S 20 Orel** oraz **lekkie umocnienie wz. 37A 140 Z**, tzw. **řopík**.

Przegląd podstawowych danych umocnień ciężkich obszaru umocnień czechosłowackich Hlučín–Darkovičky

Obiekt	Numer		MO-S 18	MO-S 19	MO-S 20
	Nazwa		Obora	Alej	Orel
	Wytrzymałość		II	III	IV
	Okres betonowania		27. 7. – 3. 8. 1936	21. 8. – 27. 8. 1936	5. 12. – 11. 12. 1936
	Wytrzymałość betonu (kg/cm²)		388	420	396
	Kubatura betonu (m³)		1 193	1 993	2 856
	Zbrojenie stalowe (ok. t)		80	150	200
	Grubość stropu (cm)		200	250	350
	Grubość ściany czołowej (cm)		225	275	350
	Grubość pozostałych ścian (cm)		100-170	125-200	150-300
	Wytrzyma granat kalibru (cm)		24	31	42
Uzbrojenie	Ilość ludzi w załodze		24	36	38
	Wieże opancerzone	Zlk	1	2	2
		Zp	–	–	1
		K2K	–	1	–
	Pod betonem	L1 (d4-k)	1	2	2
		M	1	1	2
		N	2	4	4
	Pod pancerzem	M	–	1	–
		N	1	2	2
	Przydział nabojów do dział (szt.)		1 824	3 648	7 232
	Przydział nabojów do karabinów maszynowych (szt.)		198 000	475 200	796 800
	Przydział granatów ręcznych (szt.)		200	375	375
	Przydział rakiet pistol. (szt.)		160	320	320
	Producent drzwi pancernych		Škoda	Vítkovice	Vítkovice, Škoda (Zp)

- Objaśnienia:

Zlk

Dzwon obserwacyjny

Zp

Artyleryjski dzwon obserwacyjny

K2K

Kopuły strzeleckie dla 2TK wz. 37

M

Para sprzężonych cekaemów wz. 37

L1 (d4-k)

4cm forteczne działo przeciwpancerne wz. 36 z cekaemem wz. 37

N

Lekki karabin maszynowy wz. 26

Bunkier piechoty MO-S 19 Alej

Autentyczny widok poprzez dzwon MO-S 18 Obora na MO-S 19 Alej

MO-S 19 Alej

Obiekt został wzniesiony w niewralgicznym punkcie ówczesnej granicy czechosłowacko – niemieckiej na północ od Hlučina w otwartym terenie umożliwiającym silny atak przeciwnika, dlatego został zbudowany w III stopniu wytrzymałości. Betonowanie wykonała firma W. Nekvasil a.s., Praha-Karlín w ciągu jednego tygodnia w sierpniu 1936 r., objętość betonu wynosi 1993 m³.

Bunkier był przeznaczony dla trzydziestosześcioosobowej załogi. Jego czołowa, żelbetowa ściana jest skierowana na północ, jej grubość sięga 275 cm, grubość stropu wynosi 250 cm, a ścian bocznych i tylnych 125-200 cm, grubość dzwonów pancernych i kopuły sięgała 30 cm, co gwarantowało wytrzymałość na uderzenia pocisków artyleryjskich o kalibrze do 305 mm.

Dzwon obiektu

Widok dzwonów i kopuły MO-S 19 Alej (stan aktualny)

Prawa izba bojowa obiektu MO-S 19 Alej

Strzelnica dzwonu

Korytarz w lewej części obiektu

Przed ścianą czołową i wokół obiektu Alej jest nasyp o szerokości czterech metrów z kruszywa kamiennego, zakryty na górze warstwą gliny z zasianą trawą. Dzięki temu bunkier jest bardzo dobrze zamaskowany, a jego ściana przednia jest efektywnie chroniona przed ostrzałem artyleryjskim. Obie ściany boczne ze strzelnicami broni głównych, skierowanych na wschód i zachód i umożliwiającymi ogień flankowy do obrony sąsiednich bunkrów Obora i Orel, są chronione przed ogniem przeciwnika od północnego wschodu i północnego zachodu. Ochronę bunkra i jego broni głównych umożliwiają przede wszystkim przedłużone ściany boczne w postaci skrzydeł wybiegających na boki, z osadzonymi dzwonami. Przykrycie strzelnic od góry (okap) chroni strzelnice przed atakiem z tego kierunku (ładunki opuszczone z płyty stropowej przed strzelnicę i wejście; ogień broni stromotorowej), zakrywa i uniemożliwia obserwację lotniczą, podobnie jak materiał maskujący, który mógł być zaczepiony na hakach na obrzeżu płyty stropowej. Przed strzelnicami broni głównych znajdują się rowy ochronne zwane niekiedy diamentowymi (szerokość 175 cm, głębokość 310 cm), uniemożliwiające atakującym dostęp do strzelnic bunkra i ich zniszczenie za pomocą ładunków wybuchowych. Rowy służyły też jako miejsca wyrzucania łusek z izb bojowych. Do rowu skierowany jest ślizg do wyrzucania granatów, a nad nim mieści się strzelnica dla lekkiego karabinu maszynowego wz. 26 służącego do ochrony broni głównych.

W izbach bojowych – kazamatach – znajdowała się broń główna bunkra, tzn. forteczne działka przeciwpancerne wz. 36 kalibru 47 mm z cekaemami wz. 37 kalibru 7,92 mm. W ścianach tylnych izb bojowych znajdują się strzelnice dla lekkich karabinów maszynowych wz. 26 do ochrony wejść, a dodatkowo w lewej izbie bojowej ślizg do wyrzucania granatów chroni obszar zaplecza przed wejściem. W prawej izbie bojowej znajdują się jeszcze dwa sprzężone cekaemy wz. 37.

Samo wejście zostało usytuowane w ścianie tylnej i jest chronione za pomocą trzech sztuk broni oraz potrójnych drzwi. Z przodu znajduje się korytarz wejściowy wyposażony w drzwi kratownicowe z prętów stalowych o średnicy 3 cm, w załamany korytarzu za nimi znajdują się podwójne, ważące 450 kg ciężkie, gazoszczelne drzwi pancerne o grubości 3 cm. Pierwsze drzwi są wyposażone w dolnej połowie we właz (wyjście awaryjne) zakryty przykręconą płytą pancerną z wykończeniem przeciwcisnieniowym, umożliwiającym zaparcie drzwi stalową podporą. Przestrzeń pomiędzy drzwiami blokuje zarówno przenikanie do wnętrza gazów bojowych, jak i gwarantuje zachowanie nadciśnienia wewnętrznego w obiekcie. Pierwsze drzwi wytrzymują bez uszkodzenia bliski wybuch granatu kalibru 210 mm.

Korytarzyk wejściowy, w którym zostały umieszczone zakratowane otwory ssące urządzenia filtracyjne – wentylacyjnego, chroni strzelnicę wejściową dla pistoletu maszynowego wz. 38 kalibru 9 mm.

W poprzek całego poziomu górnego, czyli bojowego, prowadzi korytarz, na którego lewym końcu znajduje się dzwon piechoty z trzema strzelnicami z podłogą umożliwiającą zmianę wysokości. Na ścianie dzwonu znajdują się uchwyty do lawety z lekkim karabinem maszynowym wz. 26, szczeliny obserwacyjne, lufa zamieniana, zasobniki, pistolet sygnałowy, składane siedzenie i zakrycie otworu peryskopu. Dzwon jest wyposażony w ręczną windę amunicyjną, nie brakuje też sygnalizacji świetlnej, klasycznego telefonu i mosiężnego telefonu rurowego. Obok telefonu został zamontowany opancerzony wąż, który mocowano na broni i przez który puste łuski wylatywały do rurociągu centralnego prowadzącego do blaszanej skrzynki pod dzwonem, z której odciągano spaliny przy pomocy ekshaustora.

Ekshaustor jest umieszczony przed wejściem do pomieszczenia pod dzwonem, na lewo od strzelnicy. W ten sposób została zapewniona ochrona strzelnic broni głównych fortu. Do strzelnicy można włożyć wkładkę obserwacyjną lub strzelnicą. Na prawo od strzelnicy znajduje się peryskop okopowy i ślizg do wyrzucania granatów.

Naprzeciwko strzelnicy znajduje się centrala telefoniczna z telefonem polowym wz. 35. Obok niej znajduje się pokój dowódcy, sąsiadujący z pomieszczeniem telegrafu ziemnego. Po drugiej stronie korytarza jest lewa izba bojowa dla fortecznego działka przeciwpancernego ze strzelnicą ochronną i ślizgiem do wyrzucania granatów.

Pomieszczenie dla ośmiu członków załogi na dolnym piętrze

Lekki karabin maszynowy wz. 26 w dzwonie MO-S 19 Alej

Strzelnica sprzężonych karabinów maszynowych

Lewa izba bojowa MO-S 19 Alej

Zbiorniki na wodę w MO-S 19 Alej

Szczegół strzelniczy z kulą uszczelniającą

W pomieszczeniu, podobnie jak w całym obiekcie, najbardziej narażone miejsca są pokryte blachą, chroniącą załogę przed odpryskami betonu w razie trafienia obiektu. Ostatni rząd cegieł w ściankach działowych fortu został zastąpiony warstwą asfaltu z korkiem, która miała w razie trafienia ograniczyć przenoszenie drgań żelbetowego stropu na ścianki działowe. Przy wejściu znajduje się magazyn amunicji dla działek przeciwpancernych kalibru 47 mm, za nim na korytarzu strzelnica dla sygnalisty. Z korytarza można wejść do izby bojowej kopuły z magazynkiem części amunicji kalibru 7,92 mm, a potem do właściwej kopuły, kompletnie wyposażonej, łącznie z dwiema lornetami obserwacyjnymi wz. 39 o powiększeniu 1,1 x i dwoma cekaemami wz. 37 na wspólnej lawecie. Druga połowa poziomu górnego jest w zasadzie taka sama jak lewa. Dodatkowo są w niej zbiorniki na wodę na wypadek uszkodzenia studni.

Chlubą tej połowy poziomu bojowego jest prawa izba bojowa. Uzbrojenie tworzy w nim działko forteczne wz. 36 kalibru 47 mm z końcówką lufy w strzelnicy z uszczelniającą kulą pancerną. Elementem tej broni jest też cekaem wz. 37 (wersja forteczna), który został umieszczony na kołysce działa jako jego broń pomocnicza. System celowniczy obu broni tworzy wspólna lorneta wz. 36 o podwójnym powiększeniu, umieszczona na lewo od kołyski. W trakcie boju celowniczy mógł korzystać z informacji podawanych przez obserwatora z dzwonu telefonicznie, rurą głosową z rur mosiężnych lub za pośrednictwem sygnalizacji świetlnej. Kompletną broń obsługiwała załoga składająca się z trzech do sześciu żołnierzy (dowódca działa, celowniczy, ładowniczy, strzelec i dwóch podających). Działko było produkowane od końca 1936 roku w zakładach Škody w Pilźnie, jego łączna cena bez karabinu maszynowego wynosiła 360 tysięcy ówczesnych koron, zasięg 5,8 km, częstotliwość wystrzałów do 35 na minutę. W tych czasach była to jedna z najlepszych broni fortecznych na świecie.

Działko forteczne wz. 36 kalibru 47 mm w prawej izbie bojowej MO-S 19 Alej i studni MO-S 19 Alej

Podobny zestaw optyczny jak działko ma również druga broń główna w izbie bojowej – para ciężkich karabinów maszynowych wz. 37 kalibru 7,92 mm sprzężonych na wspólnej lawecie. Broń umożliwia prowadzenie bardzo celnego ostrzału również podczas ciemności, mgły lub zadymienia pola walki. Służy do tego mapka panoramiczna umieszczona na lawecie nad bronią z zarysowanym terenem w wachlarzu strzałowym, z punktami odniesienia. Wyrzucanie łusek do rowu ochronnego przebiega przez dwie rury z brązu zaopatrzone w dwie wyważarki sprężynowe. Laweta broni umożliwia, aby prawy karabin maszynowy prowadził ostrzał indywidualny w celu poprawienia głębokości ostrzeliwanego pola. Załogę tworzyło trzech żołnierzy.

Bronią pomocniczą w izbie bojowej jest lekki karabin maszynowy wz. 26 w strzelnicy ochronnej, który obsługiwał jeden żołnierz. Oba typy karabinów maszynowych reprezentują broń najwyższej jakości, która wslawiła czechosłowackie uzbrojenie na całym świecie i przez wiele lat była pożądanym artykułem eksportowym.

Na prawo od strzelnicy znajduje się pierwotny miernik nadciśnienia oraz listwa zaciskowa do podłączenia awaryjnej polowej linii telefonicznej, pod nią są w podłodze otwory wentylacyjne. Na lewo od strzelnicy widać osiem aktualnie zaślepionych okrągłych otworów, które miały służyć jako wentylacja.

W pomieszczeniu przechowywana była podręczna ilość amunicji (624 sztuk do działka i 40 tys. sztuk do karabinów maszynowych), narzędzia ślusarskie wz. 23, skrzynki z ekwipunkiem do działka, skrzynki do przechowywania lornet celowniczych, materiałów konserwacyjnych, a także lufa rezerwowa do działka. Oświetlenie pomieszczenia jest elektryczne, ale jest też kilka lamp naftowych (lampa marki Meva wz. 35) jako oświetlenie awaryjne w razie awarii zasilania.

Z poziomu górnego prowadzi na dół dwuramienna klatka schodowa o szesnastu stopniach, pod którymi umieszczono sprzęt saperski i części zamiennne. Naprzeciwko klatki schodowej jest miejsce zakwaterowania załogi z sześcioma łóżkami podwójnymi.

Na lewo od klatki schodowej można wejść do umywalni ze zbiornikiem wody użytkowej o pojemności 210 l i korytem do mycia, za umywalnią znajdują się dwa WC przeznaczone do korzystania tylko w sytuacji bojowej. Ścieki z obiektu były umieszczane w zbiorniku szczelinowym OMS, z którego prowadzi rurociąg do studzienki rewizyjnej w nasypie kamiennym, po czym biegnie on do tyłu, gdzie kończy się żabią klapą i drenem. Prawą część poziomu dolnego kończy pokój dla dwóch podoficerów i magazyn granatów ręcznych. Na prawo od klatki schodowej znajduje się pomieszczenie

dla czterech żołnierzy, a obok pokój dla dwóch podoficerów. Dalszym pomieszczeniem jest magazyn prowiantu na dwa tygodnie walki.

Para ciężkich karabinów maszynowych wz. 37 kalibru 7,92 mm w prawej izbie bojowej MO-S 19 Alej

Lekki karabin maszynowy w prawej części obiektu

Lekki karabin maszynowy wz. 26 w strzelnicy ochronnej

Czujnik bojowych gazów trujących w MO-S 19 Alej

Widok wnętrza dzwonu

Peryskop w dzwonie

Stacja filtrów w MO-S 19 Alej

Pozostałą część poziomu dolnego wypełnia przede wszystkim zaplecze techniczne. Znajduje się tu stacja filtrów, w której na betonowym cokole stoi wentylator główny z przekładnią do napędu ręcznego. Przy filtrach został umieszczony pierwotny zestaw czujników do śledzenia koncentracji gazów bojowych w powietrzu.

Zespoły wentylacyjne w obiektach były dobierane w zależności od zastosowanego uzbrojenia i norm zużycia powietrza dla poszczególnych broni i urządzeń.

W rogu pomieszczenia stacji filtrów znajduje się wiercona studnia o głębokości 47,9 m i średnicy wiercenia 20 cm. W dalszym pomieszczeniu mieści się maszynownia agregatu, który jest zamocowany na cokole betonowym i w czasie pokoju był uruchamiany tylko na próby i do szkolenia obsługi. Oświetlenie tworzyły lampy naftowe. Maszynownię agregatu dopełniał ekshaustor do odprowadzania spalin oraz zbiornik chłodzenia silnika. Za maszynownią znajduje się magazyn paliw i smarów, w którym było paliwo (11 beczek) na 14 dni eksploatacji agregatu, oraz magazyn amunicji do karabinów maszynowych kalibru 7,92 mm.

Bunkier piechoty MO-S 17 Štípký

Autentyczna fotografia MO-S 17 Štípký

Autentyczny widok lewej części MO-S 17 Štípký

Obustronny, dwuskrzydłowy, dwupiętrowy bunker piechotny II klasy wytrzymałości, z dwoma dzwonami obserwacyjnymi i izbą bojową dla moździerzy w obniżonej części poziomu dolnego ze strzelnicą skierowaną w kierunku wschodnim. W ramach planowanego uzbrojenia przewidywano umieszczenie jednego przeciwpancernego działka fortecznego wz. 36 kalibru 47 mm sprzężonego z ciężkim karabinem maszynowym wz. 37, oprócz tego cztery ciężkie karabiny maszynowe wz. 37 (z tego dwa sprzężone na jednej lawecie), sześć lekkich karabinów maszynowych wz. 26 oraz moździerz 9 cm

wz. 38 kalibru 90 mm. Prace budowlane wykonała firma Ing. W. Nekvasil, Praha. Betonowanie przebiegało od 3 do 9 września 1936 r. W 1945 r. obiekt został zniszczony eksplozją wewnętrzną przez żołnierzy Armii Czerwonej. Z tego powodu widoczne są szczegóły jego rozwiązań konstrukcyjnych. Warte uwagi jest obnażone uzbrojenie stalowe w rozerwanych ścianach betonowych, zachowane strzelnice moździerzy oraz studzienka rewizyjna ścieków przed tylną częścią lewego skrzydła obiektu. Z powodu istniejącego zagrożenia wstęp do obiektu jest zakazany.

Aktualny widok lewej części MO-S 17 Štípký

Bunkier piechotny MO-S 18 Obora

Autentyczny widok MO-S 18 Obora

Aktualny widok MO-S 18 Obora

Jest to jednostronny samodzielny bunker piechotny zbudowany w II klasie wytrzymałości. Grubość stropu wynosi 2 m. Załogę tworzyło dwudziestu czterech żołnierzy Hraničarskiego pułku 4 z siedzibą w Hlučínie. W 1940 r. armia niemiecka wyrwała z bunkra dzwon obserwacyjny. Podczas rekonstrukcji w dniu 15 grudnia 1991 r. ponownie osadzono dzwon obserwacyjny z OP-S 28 Mezicești. W korytarzu wejściowym znajduje się płyta pamiątkowa poświęcona Jarosławowi Švarcovi, członkowi załogi bunkra, który w czasie okupacji został wysłany z grupą desantową TIN na obszar Protektoratu Czech i Moraw, gdzie zginął wraz z pozostałymi spadochroniarzami biorącymi udział w zamachu na protektora Reinharda Heydricha w krypcie prawosławnego kościoła św. Cyryla i Metodego (św. Karola Borromeusza) na ul. Resslovej w Pradze.

W bunkrze znajduje się pierwotna, do dziś funkcjonująca pompa Royal, agregat dieslowski, w pełni funkcjonalna stacja wentylacyjna z filtrami, zbiorniki na wodę, kwatery załogi, magazyny amunicji oraz wyposażona izba bojowa. W strzelnicy dla pierwotnego działka fortecznego wz. 36 kalibru 47 mm jest aktualnie zainstalowana część radzieckiego działka przeciwpancernego DOT 4, którego konstruktorzy czerpali inspirację z pierwotnej broni czechosłowackiej.

Podczas zwiedzania fortu gość może sobie wyobrazić, jak wyglądało życie w obiekcie w czasie gotowości bojowej, oprócz manipulacji bronią może wypróbować pompowanie wody za pomocą zrekonstruowanej pompy z głębokości 50 metrów, bardzo atrakcyjne jest zwiedzanie przy włączonym agregacie. Twierdza jest udostępniana raczej sporadycznie.

Pompa Royal o wydajności 21 litrów na minutę, potrafi pompować wodę z głębokości do 150 metrów

Izba bojowa MO-S 18 Obora

Bunkier piechotny MO-S 20 Orel

Autentyczna fotografia MO-S 20 Orel

Fortyfikacja w postaci samodzielnego bunkra piechotnego, który miał wchodzić w skład planowanej twierdzy U Orla. Jest jedynym zbudowanym obiektem twierdzy. Zbudowany został dlatego, aby do czasu, nim zostanie wzniesiona cała twierdza, nie powstała w linii umocnień żadna luka. W przypadku zrealizowania całego założenia bunkier tworzyłby w zasadzie drugą linię obrony, a jego głównym zadaniem byłoby prowadzenie obserwacji i kierowanie ogniem z artyleryjskiego dzwonu obserwacyjnego.

Aktualny widok MO-S 20 Orel

Przed rozpoczęciem betonowania należało wykopać szyb o głębokości ponad 26 metrów, który miał umożliwić późniejsze połączenie obiektu z podziemiem twierdzy. Z powodu piaszczystego podłoża kopanie szybu było bardzo trudne. Szyb pochłonął pierwszą ofiarę, gdy 17 sierpnia 1936 r. robotnik František Haničák nieostrożnie zajął do szybu i uderzyło go w głowę dno jadącej windy. Kolejnymi ofiarami szybu byli po wojnie nieostrożni zwiedzający. Po roku 1945 do szybu wpadło co najmniej 6 osób, z których tylko jedną udało się w 1970 r. wyciągnąć na drabinie żywą.

Uzbrojenie obiektu MO-S 20 Orel tworzyły dwa 47 mm działka przeciwpancerne wz. 36, sześć ciężkich karabinów maszynowych wz. 37 oraz sześć lekkich karabinów maszynowych wz. 26. W obiekcie zostały umieszczone dwa pancerne dzwony obserwacyjne o masie ponad 50 ton, uzbrojone w lekkie karabiny maszynowe. Pośrodku ściany czołowej obiektu został umieszczony nieuzbrojony artyleryjski dzwon obserwacyjny, służący wyłącznie do prowadzenia obserwacji i kierowania ogniem artyleryjskim. W tym celu był wyposażony w trzy szczeliny, przez które można było prowadzić obserwacje za pomocą zwykłej lornetki. W najwyższej części dzwonu był jeszcze otwór do specjalnej lornety peryskopowej wz. 38 o powiększeniu zmiennym 6 – 10 x. Urządzenie

to produkowała firma Optikotechna Přerov, która jednak nie zdążyła dostarczyć peryskopu do obiektu przed wydarzeniami monachijskimi. Obserwatorem w dzwonie był w roku 1938 plutonowy aspirant Ota Fröhlich z 8 pułku artylerii w Hranicach, którego oddział miał w okolicy swoje stanowisko bojowe. Całą załogę obiektu tworzyło 44 żołnierzy, a we wrześniu 1938 r. dowodził nią plutonowy Jan Fianta.

Podczas wojny obiekt padł ofiarą ćwiczeń armii niemieckiej, na wiosnę 1945 r. stał się kluczowym punktem niemieckiej obrony przed atakującymi jednostkami I armii gwardii. Z niemieckiej strony obronę odcinka prowadziły resztki grupy armii „Henrici”, składające się z I niemieckiej armii pancerniej i I armii węgierskiej, które w poprzednich bojach poniosły znaczne straty. Z czasów ciężkich walk jednostek gen. Greczki z grupami armii „Mitte”, pod dowództwem generała dywizji, później feldmarszałka, Ferdinanda Schörnera, który był zakwaterowany na zamku w Hlučínie, zachowała się znaczna część okopów. Tędy szła wojna.

Fakt ten i nasilenie bojów potwierdzają do dzisiaj – tego dnia wciąż nowe znaleziska szczątków poległych żołnierzy i stosunkowo dużej ilości amunicji obu walczących stron, przede wszystkim w paśmie MO-S 16 – 23, ale także w okolicznych wsiach. Bardzo ciekawym znaleziskiem był niewypał moździerzowego granatu kalibru 120 mm wbity do betonu obiektu MO-S 19 Alej, odkryty dopiero podczas rekonstrukcji i unieszkodliwiony przez saperów, przy czym przez dziesiątki lat zagrażał miejscowej młodzieży, która spotykała się w jego pobliżu.

Po zakończeniu wojny zaczęto likwidować szkody, zakopywać okopy itd. Również z obiektów umocnień ciężkich zaczęto usuwać resztki amunicji. Zgodnie z informacjami od pirotechników prowadzących likwidację znalezionej amunicji, stosowano tu nowe typy min. W latach pięćdziesiątych wejścia do obiektów zostały zamurowane. Pomimo tego w twierdzach dochodziło i stale dochodzi do wielu śmiertelnych wypadków.

Obiekt został świadomie zachowany w stanie, w jakim znajdował się po II wojnie światowej, czyli bez dzwonów pancernych, z wyrwanymi strzelnicami głównymi, które zostały zastąpione betonowymi strzelnicami z wiosny 1945 r. Jego ścianę czołową zniszczyły strzelania testowe i późniejsze ciężkie boje. Wnętrze obiektu uszkodziła eksplozja wewnętrzna, będąca dziełem wycofujących się wojsk niemieckich. Przy eksplozji runęła większa część klatki schodowej prowadzącej do podziemi, zniszczone zostały również ścianki działowe.

W obiekcie zachowały się skromne fragmenty pierwotnej instalacji elektrycznej. W szybie zostały też znalezione resztki pompy oraz różne pozostałości walk

w roku 1945, jak np. hełmy, łopatkę polową itp. W samym obiekcie pod okapem przy wejściu zachowało się niemieckie oznaczenie T-XIX, różniące się od oznaczenia czeskiego. Przypomnieniem wielu tragicznych wypadków jest napis na ścianie „szyb czeka na dalszą ofiarę”.

Autentyczny widok przez lewy dzwon MO-S 20 Orel w kierunku MO-S 21 Jaroš

Sprzęt bojowy przy MO-S 20 Orel

Plutonowy aspirant Ota Fröhlich, obserwator pomocniczy oddziału w artyleryjskiego dzwonu obserwacyjnego MO-S 20 Orel (wrzesień 1938 r.).

Umocnienie lekkie wzór 37 A 140Z

LO wz. 37A – řopík, w tle pomnik walk na wiosnę 1945 r.

Umocnienia tego typu noszą nazwę „řopík”. Jest to oznaczenie małego żelbetowego bunkra tworzącego podstawę umocnień czechosłowackich. Nazwa powstała od skrótu ŘOP – Ředitelství opevňovacích prací (Dyrekcja Robót Fortyfikacyjnych), która kierowała budową umocnień. Wyposażenie wewnętrzne tego obiektu tworzą ławety dla karabinu maszynowego, peryskopy, wentylator oraz sprzęt saperski. Řopík i jego otoczenie zostały doprowadzone do stanu z roku 1938, otaczają go zasieki, potykacze i rowy przeciwczołgowe.

Rekonstrukcja areálu

Bunkier piechoty MO-S 19 Alej na początku odbudowy

Łewa izba bojowa przed umieszczeniem strzelnic

Przeszkody przeciwpiechotne przed bunkrem Alej

Życie codzienne w twierdzach

Część załogi MO-S 19 Alej z psem Jiskrą

Twierdze miały od roku 1937 swoją stałą załogę – jednostki obrony granicy – hraničáři. Zmieniali się co tydzień z kolegami z koszar i prowadzili ćwiczenia przy lampach naftowych, ponieważ agregat elektryczny był uruchamiany tylko na godzinę w tygodniu, aby skontrolować jego funkcjonalność. W czasie pobytu w twierdzach żołnierze oprócz ciężkich ćwiczeń wykonywali zadania w okolicy obiektów, prowadzili różne prace konserwacyjne, a przede wszystkim utrzymywali swój odcinek umocnień w stanie doskonałej gotowości bojowej.

W czasie tygodniowego pobytu w twierdzach pierwszej zmiany jedzenie przywożono żołnierzom furmankami z koszar w Hlučínie, gdzie w tym momencie przebywała druga zmiana. Żołnierze podczas ćwiczeń w twierdzach nie mogli korzystać z toalet, choć te były jak na swoje czasy bardzo nowoczesne – splukiwane i wyposażone w oczyszczalnię pod twierdzą, ale musieli korzystać z latryn na zapleczu. Toalety w obiektach były przeznaczone do korzystania tylko w czasie walk.

Załogi żyły nie tylko życiem w twierdzach, ale miały też swoje życie prywatne. Istnieją przykłady żołnierzy jednostek granicznych, którzy dzięki służbie w twierdzach zapoznali miejscowe dziewczęta, a po wojnie osiedli na stałe w miejscowych wsiach. Z załogami twierdz wiążą się też wydarzenia tragiczne. Zdarzały się wypadki, że przy czyszczeniu broni po służbie doszło do wystrzału i śmierci kolegi lub też doszło do bójki podczas zabawy, gdy żołnierz pokłócił się o dziewczynę i w czasie powrotu do twierdzy został zabity sztachetą. To tylko przykłady epizodów związanych z życiem na terenie umocnień. Późniejsze wydarzenia a przede wszystkim koniec wojny były o wiele okrutniejsze.

Zdjęcie grupowe 4 Pułku Ochrony Granic

Proporce pułkowe 4 Pułku Ochrony Granic

Imprezy regularne

Prezentacja żołnierzy Armii Republiki Czeskiej

Spotkanie pojazdów historycznych w przy ekspozycji

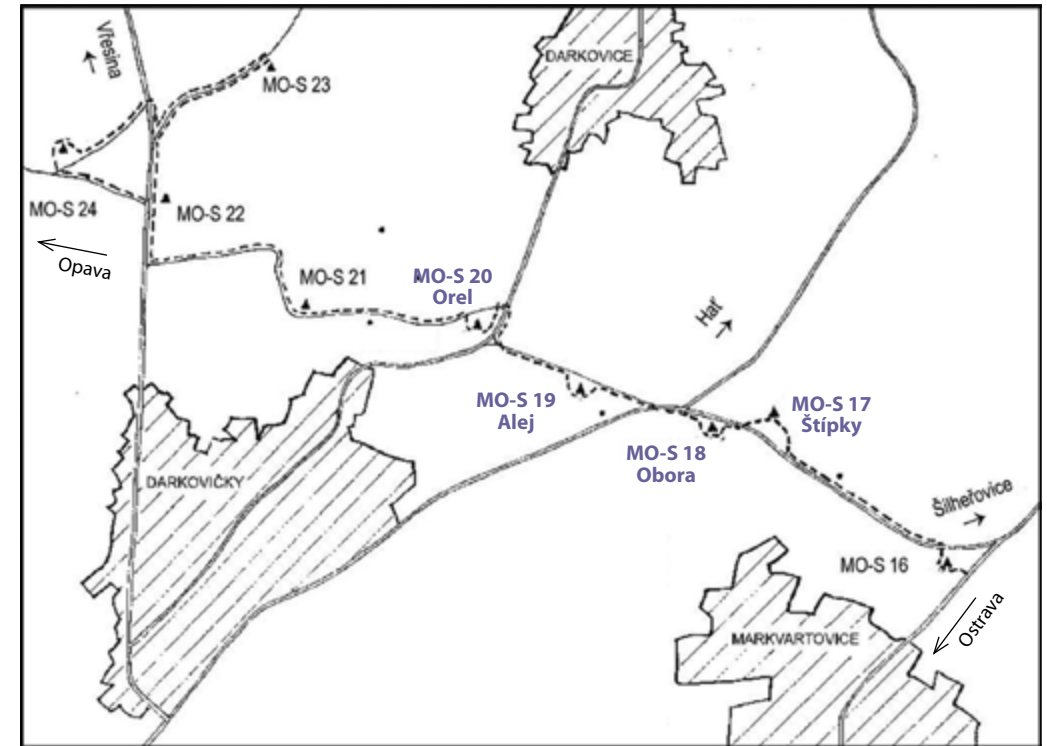
Założenie jest dziś miejscem organizowania imprez dydaktycznych i wspomnieniowych. Regularnie odbywają się tu prezentacje obrony twierdzy we współpracy z jednostkami Armii Republiki Czeskiej

Zawsze we wrześniu odbywa się przemarsz po linii umocnień czechosłowackich, chętnie odwiedzanej przez turystów zwiedzających trasę dydaktyczną w okolicach Hlučína. Trasa jest oznaczona kolorem zielonym, jej długość wynosi ok. 6,5 km. Nadaje się zarówno dla turystów pieszych, jaki i rowerzystów. Prowadzi od samodzielnego bunkra piechotnego MO-S 16 „Rozcestí”, wokół dalszych obiektów umocnień ciężkich i lekkich przez teren umocnień czechosłowackich Hlučín-Darkovičky, a kończy się przy bunkrze MO-S 24 „Signal”. Na trasie można obejrzeć różne rozwiązania budowlane obiektów, będące przykładami rozwoju czechosłowackich koncepcji fortyfikacyjnych. Turyści mogą zwiedzić niektóre obiekty na trasie także wewnątrz, przede wszystkim dzięki klubom miłośników historii militarnej, które zaczynają rekonstruować poszczególne bunkry.

Przemarsz po linii umocnień czechosłowackich

Trasa dydaktyczna po linii umocnień czechosłowackich w okolicach Hlučína

uwaga: Od czerwca 2012 trasa jest przedłużona aż do MO-S 10

Obszar Umocnień Czechosłowackich Hlučín-Darkovičky

- — trasa dydaktyczna
- ▲ obiekt umocnień ciężkich
- obiekt umocnień lekkich

MO-S 17 Štípký oznaczenie obiektu pod opieką Śląskiego Muzeum Ziemińskiego

Treść:

Obszar Umocnień Czechosłowackich Hlučín-Darkovičky 3

BUDOWANIE LINII UMOCNIEŃ 4

NASTĘPSTWA UKŁADU MONACHIJSKIEGO I STAN UMOCNIEŃ

PODCZAS WOJNY 6

ODNOWA I UDOSTĘPNIENIE TWIERDZ 6

EKSPOZYCJA..... 8

 Bunkier piechoty MO-S 19 Alej 9

 Bunkier piechoty MO-S 17 Štípký 15

 Bunkier piechotny MO-S 18 Obora 16

 Bunkier piechotny MO-S 20 Orel 18

 Umocnienie lekkie wzór 37 A 140Z 20

 Rekonstrukcja areálu 21

ŻYCIE CODZIENNE W TWIERDZACH 22

IMPREZY REGULARNE 24

Trasa dydaktyczna po linii umocnień czechosłowackich w okolicach Hlučina 25

Zapraszamy do dalszych ekspozycji Śląskiego Muzeum Ziemskiego

Arboretum Nový Dvůr
Stěbořice

Muzeum Petra Bezruča
Opava

Główny budynek
ekspozycyjny, Opava

Pomník II wojny światowej
Hrabyně

Chata Petra Bezruča
Ostravice

Śląskie Muzeum Ziemskie jest symboliczną bramą do Śląska. Zakres jego zainteresowań sięga od przyrody żywej i nieożywionej poprzez prehistorię, historię aż po historię sztuki, przede wszystkim na obszarze czeskiego Śląska i północnych i północno-wschodnich Moraw. Śląskie Muzeum Ziemskie jest instytucją budżetową Ministerstwa Kultury Republiki Czeskiej. Jest najstarszym muzeum publicznym na terytorium dzisiejszej Republiki Czeskiej, jego historia sięga roku 1814. Jednocześnie dzięki imponującym zbiorom około 2 400 000 okazów muzealnych plasuje się na trzecim miejscu w Republice Czeskiej.

Aktualnie muzeum składa się z sześciu budynków i oddziałów ekspozycyjnych: oprócz Głównego Budynku Ekspozycyjnego w centrum Opawy są to Arboretum Nový Dvůr w Stěbořicach, Pomník II wojny światowej w Hrabyni, Muzeum Petra Bezruča w opawskiej ulicy Ostrožnej, Obszar Umocnień Czechosłowackich Hlučín-

-Darkovičky oraz Chata Petra Bezruča w Ostravicy. W muzeum pracują specjaliści z dziedziny mineralogii, geologii, paleontologii, botaniki, dendrologii, entomologii, zoologii, muzeologii, archeologii, etnografii, numizmatyki, historii, historii sztuki łącznie z historią fotografii, muzyki, literatury i teatru oraz historii wojskowości, ale także restauratorzy, muzeologowie lub też bibliotekarze.

Śląskie Muzeum Ziemskie przygotowuje co roku około 30 wystaw, szczególna uwaga jest przy tym poświęcana historii i przyrodzie Śląska oraz tematyce II wojny światowej. Muzeum jest instytucją badawczą prowadzącą badania podstawowe i stosowane. Wyniki badań publikuje między innymi w recenzowanym Czasopiśmie Śląskiego Muzeum Ziemskiego, wychodzącym w dwóch edycjach (edycja A dla nauk przyrodniczych, edycja B dla nauk historycznych), oraz w również recenzowanym czasopiśmie Slezský sborník.

Przewodnik

Przewodnik po obszarze umocnień czechosłowackich Hlučín-Darkovičky Śląskiego Muzeum Ziemskiego

Autor tekstu: **Petr Kuchař**

Współpraca: **Kamila Polakova**

Edycja i produkcja: **Simona Juračková**

Współpraca: **Petr Adamec, Ivan Berger, Joanna Muszała-Ciałowicz, Julita Ćwikła,
Adam Knura, Iwona Mogielnicka, Romuald Turakiewicz**

Tłumaczenia: **Włodzimierz Krajewski (HT International s.r.o.)**

Autorzy zdjęć: **Dan Krzywoń, Petr Kuchař, Luděk Wünsch, Archiwum zdjęć SZM**

Opracowanie graficzne: **Martin Feikus**

Druk: **RETIS GROUP, s.r.o.**

www.szmo.cz

W nakładzie 600 egz. wydało w roku 2012 Śląskie Muzeum Ziemskie jako część projektu „Open Gates to Silesian Museum” wspartego z Funduszu Mikroprojektów w Euroregionie Silesia w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007–2013.

Ci13/Cel3
2007.2013

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE